

Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti

**VILLEJÄ VEKAROITA
LASTENKIRJOISSA**

Kirjanäyttely

Tampereen kaupunginkirjaston näyttelytilassa

17.–29.11.2009

VILLEJÄ VEKAROITA LASTENKIRJOISSA

Suomalaisen lastenkirjallisuuden kehityksen kannalta maailmankirjallisuuden klassikoiden suomennokset olivat tärkeitä. Kotimaisista lastenkirjallisuuden historioista löytyy useita viittauksia niin Heinrich Hoffmannin (1809-1894) *Jörö-Jukkaan* kuin Wilhelm Buschin (1832-1908) *Maksiin ja Moritsiin*. Jäljet johtavat niin Jalmari Finnen *Kiljusen herrasväkeen* kuin Markus Majaluoman *Olaviin ja Aapoon* ja moneen muuhun. Myös monet käännöskirjat mukailevat ja jatkavat edellä mainittujen viikareiden viitoittamaa tietä.

Heinrich Hoffmann -museon ystävät -yhdistyksen puheenjohtaja Walter Sauer kirjoittaa *Jörö-Jukka*-kuvakirjasta vuoden 2002 laitoksessa: ”Kirjan kymmenen tarinaa esittävät yksinkertaisen kasvatusohjelman, jossa lapsille opetetaan hyvän ja turvallisen käytöksen perusasiat näyttämällä, mitä kauheuksia tottelemattomuudesta seuraa.”

Lastenkirjallisuus on täynnä erilaista kurittomuutta ja myös lasten oikeille tavoille neuvomista. Kirjat ovatkin hyvä apuväline joskus vaikeidenkin asioiden käsittelemiseksi. VILLEJÄ VEKAROITA LASTENKIRJOISSA -näyttelyssä on mukana 113 kuvakirjaa tai lastenromaanina, jotka on ryhmitelty kymmeneen vitriiniin. Näyttelyn kirjoissa lapset ovat ajattelemattomia, uteliaita, unohtavaisia ja tottelemattomia. Teemat ja aiheet ovat samoja kuin *Jörö-Jukassa* ja *Maksissa ja Moritsissa*, mutta mitä lähemmäs nykyaikaa tullaan, sitä enemmän lapselle sallitaan omien tunteiden näyttämistä. Lasta voidaan opettaa ja ojentaa, mutta ristiriitatilanne yritetään selvittää, sen sijaan että tilanteen käsittely kuitattaisiin pelkällä rangaistuksella. Nykyajan kirjoissa lapsi voi olla uhmakas oman tiensä kulkija ja kuitenkin vanhempiensa rakastama.

Aineistoa olisi ollut tarjolla enemmän kuin mukaan mahtui. Pois jäi esimerkiksi hauska kuvakertomus kahdesta pojasta Fritsistä ja Fransista, jotka koiriensa Paxin ja Flaxin kanssa koettelevat sopivaisuuden rajoja (*Frits och Pax och Flax och Frans*, 1914; tekijä tuntematon) samoin kuin Anna-Lisa Hellsténin kirjoittama ja Eeli Jaatisen kuvittama *Isoäiti kertoo sadun Kalle ja Kosti eli Pannukakku-vuori* (1942), joka kertoo järkevästä Kostista ja makealle persosta Kallesta – ja kuinka sitten kävikään!

Myös teemoja oli tilanpuutteen takia rajattava. Hoffmannin *Peukalonimijä Pekka* olisi ansainnut rinnalleen joukon tämän päivän kirjoja, joissa kerrotaan tutista irrottautumista (esim. Barbro Lindgren *Hyvänen aika, Pekka*, 2002, tai Tony Ross *Tahdon tuttini*, 2002). *Tarina neekeripojasta* -teemaa olisi voinut korostaa poimimalla mukaan maahanmuuttajalapsia esitteleviä kirjoja.

Kirjanäyttely liittyy Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin järjestämään *Kurittomat lapset* -seminaariin, joka pidetään Lapsen oikeuksien päivänä perjantaina 20.11.2009 Tampereen kaupunginkirjaston tiloissa. Näyttelyn ja näyttelyluettelon on laatinut kirjastonhoitaja Päivi Nordling instituutin kirjakokoelman avulla ja sen rakentamisessa ovat avustaneet Katri Syrjälä ja Maaria Rousu. Näyttelyn laatijat toivovat, että eri-ikäiset katsojat saisivat näyttelykirjoista omat ahaa-elämyksensä. Tätä auttaneet myös VILLEJÄ VEKAROITA LASTENKIRJOISSA -näyttelyn rinnakkais-näyttely, joka esittelee poimintoja FT Brigitte von Witzlebenin yksityiskokoelmasta. Molemmat näyttelyt ovat esillä kaupunginkirjaston näyttelytilassa 17.–29.11.2009.

VITRIINI I

JÖRÖ-JUKKA, PÖRRÖTUKKA

Runomuotoisia kertomuksia sisältävä "maailman ensimmäinen kuvakirja". Saksankielinen alkuteos *Der Struwwelpeter* (1845) ilmestyi Suomessa ruotsinnoksena jo vuonna 1849 ja ensimmäinen suomennos on vuodelta 1869. Ruotsissakin teos ilmestyi vuonna 1849, mutta nimellä *Drummelpelle, eller Lustiga berättelser och roliga bilder, för barn om 3-6 år*. Kertomusten lukumäärä vaihteli saksalaisen kantapainoksen viidestä kertomuksesta ja johdantorunosta nykyiseen laajuuteensa, jossa on johdantorunon lisäksi kymmenen kertomusta.

1. HOFFMANN, HEINRICH

Lasten joulu-tauluja eli opettavia juttuja kuvinensa. (Jörö-Jukka, Pikku Lassi joka ei soppaa syönyt, y. m.). Vapaa suomennos. Saksankielellä laatinut tohtori Henrik Hoffman [!] ; [suom. mahd. Theodolinda Hahnsson?]. [3. p.]. Holm, [1886].

Sisältö: Jörö-Jukka; Kuinka vallattoman Volmarin kävi; Tyttö ja tulitikut; Juttu pelottomasta metsämiehestä; Peukalon-imijä Pekka; Pikku Lassi, joka ei soppaa syönyt; Juttu Jaakosta, joka tuolia keikuttaa; Ylöspäinen Mikko; Pilviin hukkunut Erkki. Ensimmäisistä suomenkielisistä versioista puuttui yksi kertomus eli Tarina neekeripojasta. – Näyttelyssä on kopio kirjan ensimmäisestä runosta.

2. HOFFMANN, HEINRICH

Drummel Petter eller lustiga historier och tokroliga bilder för barn af 3 till 6 år. Af Dr Heinrich Hoffmann ; fri öfversättning från tyskan [Emilie Topelius?]. 6. uppl. Holm, 1894.

Sisältö: Drummel Petter; Historien om den Stygge Klas; Den mycket sorliga historien Fosforstickorna; Historien om Bläckjunkarena; Historien om den tappre Jägorn; Historien om Tumsugaren; Historien om Sopp-Kasper; Historien om Stolvinkaren Philip; Historien om Hans Titt-opp-i-tak; Historien om Flygande Robert.

Markus Brummer-Korvenkontion (1991) selvityksen mukaan suomenruotsalaisen *Drummel Petterin* ensimmäiset kustantajat olivat Lillja (1849; nimellä *Julbocken eller (den finska Drummelpetter.) Lustiga historier och roliga bilder*), Wasenius (1858) ja Holm (viisi painosta vuosina 1871–1906); vuonna 1922 kirjan kustansivat sekä Schildt että Söderström. Vastaavasti suomennokset ilmestyivät Holmilta (neljä painosta vuosina 1869–1907), minkä jälkeen vuonna 1922 kirjan kustansivat Gummerus, Otava ja WSOY, kaikki eri suomennoksia ja osin eri kuvituksia tai ainakin eri väreihin toteutettuja. Kertomusten nimihenkilöt vaihtelevat, esimerkiksi toisen kertomuksen kiusaajapoika on joko ”paha Petteri”, ”julma Jussi” tai ”vallaton Volmari” tai kaikkein uusimmassa, vuoden 2002 käännöksessä ”ilkeä Reetriikki”.

3. HOFFMANN, HEINRICH

Jörö-Jukka eli iloisia juttuja ja hullunkurisia kuvia. Suomentanut Lauri Pohjanpää. 2. p. Gummerus, 2001.

Sisältö: Jörö-Jukka; Tarina pahasta Petteristä; Sängen surullinen tarina tulitikuista; Tarina mustista pojista; Tarina uljaasta metsämiehestä; Tarina peukalon-imijästä; Tarina Velli-Villestä; Tarina potku-Pekasta; Tarina Hannes taivastelijasta; Tarina lentävästä Heikistä.

Näköispainos Gummeruksen vuonna 1922 julkaisemasta laitoksesta.

4. HOFFMANN, HEINRICH

Jörö-Jukka eli hupaisia tarinoita ja lystikkäitä kuvia. 3-6-vuotiaille lapsille sepittänyt Heinrich Hoffmann ; suom. Aapo Kohonen. 7. p. Otava, 1994.

Sisältö: Jörö-Jukka; Julman Jussin tarina ; Perin murheellinen tarina tulitikuista ; Mustien poikain tarina ; Villin metsästäjän tarina ; Peukalonimijän tarina ; Velli-Vilhon tarina ; Keikkuja-Leikkuja-Vilpun tarina ; Hannu Ilmaan-Katsojan tarina ; Lentävän Roopen tarina.

Myös Otava julkaisi *Jörö-Jukan* ensimmäisen kerran vuonna 1922.

5. HOFFMANN, HEINRICH

Jörö-Jukka eli opettavaisia juttuja kuvinensa. Suomentaja anonyymi. 15. p. WSOY, 1992.

Sisältö: Jörö-Jukka ; Kuinka vallattoman Volmarin kävi ; Tyttö ja tulitikut ; Tarina neekeripojasta ; Juttu pelottomasta metsämiehestä ; Peukalon-imijä Pekka ; Pikku Lassi, joka ei soppaa syönyt ; Juttu Jaakosta, joka tuolia keikuttaa ; Kekkapää Mikko ; Pilviin kadonnut Erkki

Brummer-Korvenkontion mukaan WSOY julkaisi vuosien 1922 ja 1930 *Jörö-Jukka*-suomennokset mustavalkoisin kuvin. Suomentajan nimeä ei mainita, ei myöskään vuoden 1941 laitoksessa. Myöhemmin takakannessa suomentajaksi mainitaan Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, mutta tietoa pidetään epävarmana. – Näyttelyluettelossa käytetään yksittäisistä kertomuksista ja henkilöistä puhuttaessa tämän laitoksen nimiä.

6. HOFFMANN, HEINRICH

Der Struwwelpeter : Lieder = Jörö-Jukka. Veikko Pihlajamäen suomenkielinen riimittely = Finnischsprachige musikalische Nachdichtung von Veikko Pihlajamäki ; V.-P. Bäckmannin laulusarja barytonille ja pianosäestykselle = Liedreihe von V.-P. Bäckman für Bariton und Klavierbegleitung. Marras Workshop, 2002.

Sisältö: Jörö-Jukka; Tarina ilkeästä Reetrikistä; Kovin surullinen tarina tulitikuista; Tarina mustista pojista; Tarina villistä metsästäjästä; Tarina peukalonimijästä; Tarina Soppa-Kasparista; Tarina Sätky-Filipistä; Tarina Hans Taivastelijasta; Tarina lentävästä Roopesta.

Kuvakirja sisältää näköispainoksen *Jörö-Jukan* käsikirjoituksesta, jonka tekijä laati v. 1858 korvaamaan ensimmäisen, naivimman kuvituksen, sekä Veikko Pihlajamäen uuden, alkutekstin poljentoa noudattavan modernin suomennoksen. Suomennettujen runojen rinnalla alkuperäinen saksankielinen teksti kokonaisuudessaan.

Näytteitä *Jörö-Jukan* erilaisista laitoksista ja mukaelmista, siitä tehdyistä käännöksistä sekä tutkimuksesta

7. BRUMMER-KORVENKONTIO, MARKUS & HOFFMANN, HEINRICH

Jörö-Jukka ja sen historia. WSOY, 1991.

Sisältää WSOY:n kuvakirjoissa käytetyn suomennosversion (mahdollisesti Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisen laatiman) mutta eri kuvin. Kuvitus on Suomessa aiemmin painamaton, ilmeisesti alkuperäinen, Hoffmannin itsensä laatima. Kuvakirjan ohessa Brummer-Korvenkontion tekemä selvitys *Struwwelpeterin* historiallisista vaiheista, eri versioista, käännöksistä ja vastaanotosta.

8. GARAM, SAMI

Jörde-Juge eli koomisii stoorei ja viileit kuvii Stadin skloddeille. Kuvittanut Kivi Larmola. Tammi, 2001. - Sisältää CD-äänilevyn.

Helsingin slangilla mukailtu versio. Katkelma takakannen tekstistä: ”Jörde-Juge on skrivattu vähän niinku vanhaki Jörö-Jukka, mut Stadin slangil.”

9. HOFFMANN, HEINRICH

Julbocken eller Pelle Snusk. Lustiga historier och roliga bilder. Efterord: Mary Ørvig ; översättning troligen Wilhelmina Stålberg. Gidlund, 1979.

Ruotsalaisen laitoksen lopussa Mary Ørvig esittelee *Jörö-Jukan* syntyhistoriaa ja myöhempiä vaiheita. Lisäksi kirjallisuusluettelot: Rikssvenska upplagor, Finlandssvenska upplagor sekä Litteratur om Struwwelpeter och Heinrich Hoffmann. Kirja kuuluu instituutin Tove Jansson -kokoelmaan.

10. HOFFMANN, HEINRICH

Struwwelpeter or, merry stories and funny pictures. Blackie and son ltd, [19-?].

Sekä ruotsin- että englanninkielinen laitos on julkaistu kuvituksella, josta tuli suosituin ja parhaiten tunnettu Jörö-Jukka-kuvitus. Kuvituksen alkuperästä ei ole täyttä varmuutta, onko se Hoffmannin itsensä laatima vai jonkun muun. 2000-luvun alkuun mennessä *Jörö-Jukkaa* oli käännetty jo lähes sadalle kielelle tai murteelle.

11. PIHLAJAMÄKI, VEIKKO

Egyptiläinen Jörö-Jukka. 999. painoksesta suomeksi riimitellyt Veikko Pihlajamäki. V. Pihlajamäki, 1993.

Jörö-Jukalla on ollut kaikenlaisia mukailijoita heti 1800-luvulta alkaen. *Egyptiläinen Jörö-Jukka* ilmestyi saksaksi vuonna 1895. Sen tarinat ovat Jörö-Jukka-aiheiden ja Egyptin mytologian parodiaa.

12. DER JAHRHUNDERT-STRUWWELPETER. Oder schrecklich wahre Geschichten und historische Bilder aus satirischen Struwwelpeter-Ausgaben des 20- Jahrhunderts.

Zusammengestellt und ergänzt von Lämmchen Kralle ; Umschlag und Jubileumsblatt illustriert von Ralf Alex Fichtner. Autorenhaus-Verlag Plinke, 1999.

Kirja sisältää vuosina 1903–1999 tehtyjä saksan- ja englanninkielisiä satiirisia versioita Hoffmannin *Struwwelpeter*-kuvakirjasta. Poliittinen satiiri kohdistuu erityisesti Saksan sisäpolitiikkaan.

13. STRUWWELPETERPOST. Nr. 9 (2003)

Vuodesta 1996 ilmestynyt, Freundeskreis des Heinrich-Hoffmann-Museum julkaisema *Jörö-Jukan* tutkimukseen keskittynyt kausijulkaisu.

VITRIINI II

KEPPOSTELEVAT KAVERUKSET MAKS JA MORITS

”Pojat, joit’ ei saatu hyviks, nyt on jauhettuina jyviks.”
(Wilhelm Busch: *Maks ja Morits*)

Jörö-Jukan tavoin myös *Maks ja Morits* on runomuotoon kirjoitettu. Se ilmestyi Suomessa ruotsinnoksena pian 1900-luvun alussa, ja ensimmäinen suomennos on vuodelta 1918. *Maks ja Morits* sisältää alkurunon eli esipuheen tai johdannon, seitsemän runomuotoista kertomusta sekä loppurunon. Ainakin ensimmäiset suomenruotsalaiset laitokset olivat värillisiä, kun taas suomenkieliset enimmäkseen mustavalkoisia.

14. BUSCH, WILHELM

Max und Moritz. Eine Bubengeschichte in sieben Streichen von Wilhelm Busch. Verlag von Braun und Schneider, [1940?]

Saksankielinen alkuteos *Max und Moritz* (1865) ilmestyi kaksikymmentä vuotta *Struwwelpeterin* jälkeen. Näyttelyssä on saksalainen laitos 1940-luvulta.

15. BUSCH, WILHELM

Maks ja Morits. Kertomus kahden pojan seitsemästä kepposesta. Kirjoittanut ja kuvittanut Wilhelm Busch ; suomentanut Kalle Väänänen. 6. p. Otava, 1952. (1. p. 1918)

Runomuotoinen kertomuskokoelma kertoo kahdesta pojasta, joille koulu ei maistu ja jotka vain virnistelevät neuvoille. He kiusaavat koko ajan niin eläimiä kuin ihmisiä. Poikien seitsemäs eli viimeinen kepponen päättyy näin ollen ainoalla mahdollisella tavalla: mylläri jauhaa pojat jyviksi, jotka syöttää hanhille. Kylän väki iloitsee, koska pojat saavat ansionsa mukaan!

16. BUSCH, WILHELM

Max och Moritz. En historia i sju pojkstreck. Efter tyskan av Alceste [= Nino Runeberg]. Holm, [1902?]. (1. painos, julkaisuajaksi ilmoitetaan eri lähteissä 1901–1903)

17. BUSCH, WILHELM

Max och Moritz. En historia i 7 pojkstreck. Efter tyskan av Nino Runeberg. Schildt, [1922].

18. BUSCH, WILHELM

Maks ja Morits ja muita kertomuksia. Suomentanut Kalle Väänänen. Otava, 1977.

19. BUSCH, WILHELM

Max ja Moritz. Suom. Kaarina Ripatti. Artko, 1977.

Jörö-Jukasta on otettu Suomessa vielä 2000-luvulla uusia painoksia (uusimpana Otavan 9. p. 2005) ja siitä on tehty erilaisia laitoksia ja mukaelmia. Söderström julkaisi ruotsinkielisen *Drummel Petterin* vuonna 1993. *Maksin ja Moritsin* elinkaari ei ole ollut ihan yhtä virkeä. Fennican mukaan uusin suomenkielinen laitos on 4. painos vuodelta 1995. Sen sijaan suomenruotsalaisen *Max och Moritz* -kirjan kustantaminen jäi 1940-luvulle, sen jälkeen kirjastoissa lienee tyydytty Ruotsissa kustannettuihin laitoksiin (Rabén & Sjögren, 1988).

VITRIINI III

HYVÄN KAKARAN TUNNUSPIIRTEET

Jo *Jörö-Jukan* nimikertomus opettaa, että epäsiisti olemus on kaikin puolin epämiellyttävää: hyi sitä pörrötukkaa, joka ei anna kynsiäänkään leikata! *Hanhiemon iloisen lippaan* opetukset vahvistavat, että poikien ja tyttöjen rakennusaineet ovat tyystin erilaiset: kun pojat kootaan sammakoista ja koirien häntätupsuista, tytön valmistusaineina ovat sokeri ja kukkaset. Mutta tyttökin voi olla epäsiisti niin kuin Jörö-Tytti tai Tuhma-Kerttu, ainakin tilapäisesti. ”Aikuisten apuneuvo”, Babette Colen *Kakarankasvattajan käsikirja* tulee paljastaneeksi saman asian: tytöt ovat puhtaita ja kilttejä, pojat ovat aikamoisia viikareita...

20. COLE, BABETTE

Kakarankasvattajan käsikirja. Suomentanut Raija Viitanen. Kustannus-Mäkelä, 2004.

21. HANHIEMON ILOINEN LIPAS. Runot vanhojen englantilaisten lastenlorujen aiheista vapaasti riimitellyt Kirsi Kunnas ; kuvittanut Feodor Rojankovski. 7. p. WSOY, 1976. (1. p. 1954)

22. LUDVIK, EMIL

Satu tuhmasta Kreetasta ja viisaasta Missusta. Suom. Elvi Sinervo; kuv. Zdenek Miler. Kansankulttuuri, 1962.

23. TŠUKOVSKI, KORNEI

Pesujehu. Suom. T. Summanen. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, 1960.

24. TYNNI, AALE

Kerttu ja Perttu ja muut talon lapset. Kuvat: Helga Sjöstedt. WSOY, 1953.

25. WENDT, ULLA VON

10 hupaisen surullista tarinaa opettavine kuvineen Jörö-Tytistä josta vihdoinkin tuli Kiltti-Tytti. Kertonut ja piirtänyt Ulla von Wendt ; suomentanut Arvily [= Lydecken, Arvid]. Kuvataide, 1948.

Ruotsinkielinen alkuteos: *Tio sorglustiga berättelser med lärrika bilder om hur Drummel Petronella omsider blev Snälla Petronella.*

Uusimmat kuvakirjat tarjoavat puhtauden ihanteelle vaihtoehtoja. Kylpemisestä voi nauttia niin kuin Ilona, mutta sotkuisena olemisenkin voi joskus olla ihanaa – ainakin Siirin mielestä. Aaro-oravalle hygieniavaatimuksista on tulla elämää rajoittava taakka. Myös Pikku Possu rakastaa puhtautta, mutta vanhempien mielestä kunnon sika on likainen ja epäsiisti! Sen sijaan kun kiltit ja kohteliaat sisarukset Laila ja Leila kyllästyvät pikkusievään arkeensa, tempautuvat myös vanhemmat mukaan villien ja vapaiden tomaanien elämään. Hyvästi hyvät tavat ja sovinnainen sovinnaisuus!

26. JANOUC, KATERINA

Ilona ja ihana kylpy. Kuvittanut Mervi Lindman ; suomentanut Anna Warras. Tammi, 2007.

27. MOGENSEN, JAN

Pikku Possu. Suomentanut Jenni Pitkäniemi. Satusiivet, 1998.

28. NOPOLA, TIINA

Siiri ja sotkuinen Kerttu. Teksti Tiina Nopola ; kuvat Mervi Lindman. Tammi, 2004.

29. NÖSTLINGER, CHRISTINE

Tomaanien elämää. Kirjoittanut Christine Nöstlinger ; kuvittanut Helme Heine ; suomentanut Auli Hurme-Keränen. Kustannus-Mäkelä, 1989.

30. WATT, MÉLANIE

Aaro-orava saa ystävänsä. Suomentanut Riitta Oittinen. Pieni Karhu, 2009.

VITRIINI IV

”EIKÖ MINULLA OLE OLLENKAAN TAPOJA?”

”Eikö minulla ole ollenkaan tapoja?” Hilma ihmetteli
”On sinulla, mutta ne ovat vain aika huonoja”, Pingviini sanoi.
(Parvela, Timo: *Hilma ja Pingviini*)

Tapakasvatus kaikkine variaatioineen oli *Jörö-Jukan* taustalla. Luultavasti myös *Maksin ja Moritsin* veijaritarinoiden tarkoituksena oli näyttää, että huonotapaisille viikareille käy loppupeleissä kehnosti. Mikä sitten on huonoa käytöstä? Kuinka lapsi voi sen tietää? Kirjailijat ja kustantajat eli me aikuiset pidämme tästä kyllä huolen: erilaisia hyvää käyttäytymistä ohjaavia kirjoja julkaistaan varsin paljon.

31. COLE, BABETTE

Pieni hirviö eli miten Emma Henkonen parantaa tapansa. Suomentanut Sinikka Sajama. Kustannus-Mäkelä, 1999.

32. LINDGREN, ASTRID

Peppi järjestää. Kuvittanut Ingrid Vang Nyman. 2. p. WSOY, 1970. (1. p. 1970)

33. OXENBURY, HELEN & MASCHLER, FAY

Kiltin lapsen kirja. Suom. Panu Pekkanen. WSOY, 1978.

34. PARVELA, TIMO

Hilma ja Pingviini. Kuvitus Markus Majaluoma. Lasten oma kirjakerho, 1995.

35. ALIKI [=ALIKI BRANDENBERG]

Pieni mutta hyvätapainen. Suomentanut Ulla Ropponen. Tammi, 1991.

36. COLE, BABETTE

Koko perheen nalkutuskirja. Suomennos Sinikka Sajama. Kustannus-Mäkelä, 1995.

37. KALLIONIEMI, TUULA

Sir Vilin käytöskurssi. Kuvitus Aino Havukainen. Otava, 1996.

38. LLOYD, SUE

Pikku etiketti. Käytöstapakirja lapsille. Kuvittanut Jaqueline East ; suomeksi riimitellyt Leena Szilvay. Lasten Parhaat Kirjat, 1998.

39. MAGNUS, NANNE

Käytösvihjeitä villikoille. Kokoelma hyvän käytöksen ohjeita. Teksti ja suunnittelu Magnus Nanne ; kuvitus Louise Jacobsson ; suomenkielinen teksti Ulla-Maija Kankaanpää. Kustannus Carlsen, 1989.

40. MARIJANOVIC, STANISLAV

Kotihirviöiden perheopas. Suomentanut Tuomas Nevanlinna. Lasten Keskus, 1999.

41. SCHEFFLER, URSEL & TIMM, JUTTA

Hups, ollaan ihmisiksi! Hauska käytöskirja lapsille. Suomennos Tuulikki Kaarto. Lasten Keskus, 2005.

42. VALONEN, HELENA

Käytös kymppi. Koululaisen hyvän käytöksen kirja. Kuvitus Jukka Lemmetty. Ajatus, 1999.

VITRIINI V

RAUHALLISUUTTA RUOKAPÖYDÄSSÄ JA TARKKAAVAISUUTTA TIELLÄ

Jörö-Jukasta saamme lukea, miten Pikku Lassille käy, kun ei syö soppaa, tai Jaakolle, joka keikuttelee tuolia ruokapöydän ääressä. Saamme myös lukea Kekkapää Mikosta, joka katselee pilviä sen sijaan että seuraisi kattia edessään. Ruokatavat ja liikennekasvatus ovat myös nykyajan kuvakirjoissa tärkeitä aiheita. Esimerkiksi ruokailutilanteissa vanhemmat mittaavat omaa auktoriteettiaan – lapset puolestaan näkevät siinä mahdollisuuden päästä tilanteen herraksi.

43. CHILD, LAUREN

En kyllä ikinä syö tomaattia! Suomentanut Riitta Oittinen. Pieni Karhu, [2005].

44. KLEIN, ERIKA

Namikettu. Suom. Paula Pesonen. WSOY, 1985.

45. LAAJARINNE, JUKKA

Ruoalla ei saa leikkiä. Kuvat Martti Ruokonen. WSOY, 2009.

46. MAJALUOMA, MARKUS

Suu auki, Hulda, Pottusammakko tulee! WSOY, 2008.

47. MILLER, VIRGINIA

Nyt syömään! Suomentanut Kaisa Kattelus. Tammi, 2001.

48. SCARRY, RICHARD

Eipäs Possu. Tammi, 2008.

49. VEHVILÄINEN, SANNA

Ulriikka ja täti Massinen. Kuvittanut Nina Haiko. Lasten Keskus, 2006.

Kekkapää Mikko ei katso eteensä ja joutuu veden varaan. *Jörö-Jukan* päätösrunon omapäinen Erkki tempautuu tuulen mukana teille tietymättömille, kun on uteliaisuuttaan liikkeellä toisin kuin myrskysäällä pitäisi. Liikennekasvatusaiheisissa kirjoissa opetetaan lapsille oikeaa liikenteessä käyttäytymistä: kulkemaan kadulla tarkkaavaisesti sekä kesällä että talvella, ylittämään kadut varovasti ja tunnistamaan tärkeimmät liikennemerkit.

Mira Loben *Turvallista matkaa!* -kirjassa viitataan *Jörö-Jukan* Otavan julkaisemaan suomennokseen: suojaatiella ei saa leikkiä eikä haaveilla tai kulkea nenä pystyssä niin kuin Ilmaankatsoja Hannu! Uusimmissa kirjoissa opetetaan myös varomaan tuntemattomia, jotka tarjoavat autokyytiä (Kopietz, *Lasten liikennekirja*, 2000). Esimerkkinä varsin konkreettisesta valistuskirjasta on tamperelaisen Atalan koulun laatima, omille oppilaille tarkoitettu kirjanen, joka kustannettiin vuotta aiemmin koulutiellä menehtyneen oppilaan muistotilin varoin.

50. HÄNNINEN, MIRJAM

Mari ja Mikko liikenteessä. Kuvitus Sirpa Parikka. 3. p. WSOY, 1983. (1. p. 1977; uusin painos: 10. p. 1995)

51. KOPIETZ, GERIT

Lasten liikennekirja. Tekijät Gerit Kopietz, Jörg Sommer, Helmut Kollars ; suomentanut Tarja Virtanen. Otava, 2000.

52. KOSKI, KYLLI

Muista aina liikenteessä. Liikenneasiantuntijana Ensio Itkonen. Sanoma, 1975.

53. KUKKO, TAUNO

Lasten liikennekirja sanoin ja sävelin. Kuv. Heljä Lahtinen. Otava, 1961. – Sisältää näytelmän: *Kasper ja liikennepeikko*.

54. LASTEN LIIKENNEAAPINEN. Kuv. Risto Mäkinen. Uusi p. Talja = Tapaturmantorjunta ry:n liikennejaosto, 1958. (1. p. 1952)

55. LASTEN LIIKENNEAAPINEN. Uusi p. Talja = Tapaturmantorjunta ry:n liikennejaosto, 1970. (1. p. 1968)

56. LIIKENNEAAPINEN. Työryhmä: Raimo Mäkelä et al. ; piirrokset: Tiia Tuomi. Atalan koulu, [2003].

57. LOBE, MIRA

Turvallista koulumatkaa! Kuvitus Annette Frankholtz ; saksankielisestä alkuteoksesta suomentanut Meiju Bonsdorff. SLEY-kirjat, 1999.

VITRIINI VI

KENEN MIELESTÄ KIUUSAAMINEN ON KIVAA?

Heinrich Hoffmann oli ilmiselvästi heikomman puolella, olipa kiusaamisen kohteena ihminen tai eläin. *Jörö-Jukan* kertomuksissa kiusaajalle käy aina kehnosti. Köpelösti käy myös Maksille ja Moritsille, joiden kepposista saavat kärsiä kaikki. Kiusaamista ei olisi, jos 1940-luvun suosikkikirjan kiva Kalle olisi esikuvana. Eipä silloin nimiteltäisi, vedettäisi pipoa toisen päästä eikä pilattaisi päivänsankarin juhlia ilmapalloja rikkomalla!

58. DON CARLOS

Vallattomat veljekset. Kirjoittanut Don Carlos [= Carolus Sjöstedt] ; piirtänyt Tove Jansson. Taidekorttikeskus, 1947.

59. HARJANNE, MAIKKI

Santtu kiusaa. Otava, 2008.

60. HENRIKSEN, KIRSTEN

Puhveli-Bill. Suom. Pirjo Santonen. Kustannus-Mäkelä, 1985.

61. RAUTIO, JONI

Miten olet? Käyttäytymisohjeita pikkuväelle. Kuvitus Helga Sjöstedt. Sahra, [1946].

62. SMEDS, EVERT

Kiva Kalle. Kuv. Inga Helander. 6. p. Kuvataide, 1954. (1. p. 1942?)

63. VOIPIO, LAURA

Karoliina on rohkea. Kuvitus Virpi Pekkala. WSOY, 1986.

Kiusaajan syyt voivat olla monet, ja niin on ratkaisujakin useita. Jos voisi olla kuin Mikko Mallikas, joka uskaltaa sanoa ettei osaa tapella. Tai niin kuin Iida, jota nimittelyt eivät hetkauta. Mutta vaikka kuinka pohtisi kiusaamisen syitä, yksin ei tarvitse ristiriitoja osata ratkaista: aikuisen apuun saa ja pitää voida luottaa.

64. BERGSTRÖM, GUNILLA

Mikko Mallikas on rohkea. Suom. Kaija Pakkanen. Weilin + Göös, 1982.

65. BROWNE, ANTHONY

Retu ruipelo. Suom. Anja Ylönen. Lasten Keskus, 1984.

66. KNUTSSON, GÖSTA

Eläköön Pekka Töpöhäntä. Kuvittanut Lisbeth Holmberg-Thor ; suomentanut Terttu Liukko. Gummerus, 2009.

Ruotsalainen selviytyjämeestari Pelle Svanslös on seikkaillut lastenromaaneissa vuodesta 1939 ja viettää tänä vuonna 70-vuotispäiväänsä. Uusin suomalainen laitos sisältää viisi alun perin 1970-luvulla julkaistua *Pekka Töpöhäntä* -kuvakirjaa.

67. KOROLAINEN, TUULA

Kuningatar Iida Iso. Kuvat Jukka Lemmetty. Tammi, 1991.

68. PARVELA, TIMO

Anna ja Antti, kiusankappale. Kuvitus Taru Castrén. WSOY, 2003.

69. REIDER, KATJA

Onko vika olla sika. Kuvitti Angela von Roehl ja suomensi Maisa Savolainen. Lasten Keskus, 1997.

70. ROSS, TONY

Mikä sitä nyppii? Suomentanut Sinikka Sajama. Kustannus-Mäkelä, 2004.

VITRIINI VII

KIRJOJA SIITÄ, MITEN ERI TILANTEET JOSKUS KIUKUTTAVAT...

Riitta Kuivasmäen väitöskirjan mukaan 1800-luvun kuvakirjoissa kerrottiin kylläkin lasten omasta elämästä, mutta yleensä varsin ihannoivaan sävyyn. *Jörö-Jukka* ja *Maks ja Morits* olivat vallankumouksellisia, karkealla huumorilla varustettuja karikatyyrejä tuon ajan opetus-kirjallisuuden tottelemattomista lapsista. Vuosien saatossa lasten tunteet ovat päässeet kirjallisuudessa paremmin esiin, joskin suuttumisen kuvaamisessa kuvakirjoissa on ollut vielä aivan viime vuosikymmeninä suuria eroja.

71. FEUSTEL, INGEBORG

Ryminäsaappaat. Kuv. Regine Grube-Heinecke ; suom. Ritva Wederhorn. Weilin + Göös, 1975.

72. FRISÉN, GISELA & EKHOLM, PER

Mua niin hirveesti suututtaa. Suom. Ulla-Maija Kautto. WSOY, 1975.

73. JANUS NIELSEN, BENGT

Riku. Kirjoittaneet ja kuvittaneet Bengt ja Grete Janus Nielsen. Gummerus, 1948.

74. HARJANNE, MAIKKI

Minttu karkaa. WSOY, 1978.

75. LOUHI, KRISTIINA

Aino tahtoo mukaan. Weilin + Göös, 1988. (Uusin painos 6. p. Tammi, 2004)

76. POLLATSCHEK, DORIS & GOLZ, KONRAD

Miksi aina minä! Suom. Marja Lallo. Kansankulttuuri, [1969].

77. APPELGREN, TOVE

Vesta-Linnea ja hirviö-äiti. Kuvittanut Salla Savolainen. Tammi, 2001.

78. LINDGREN, ASTRID

Minä en tahdo nukkumaan! Kuvat Ilon Wikland ; suom. Irmeli Järnefelt. WSOY, 1988.

79. ROSS, TONY

En tahdo nukkumaan! Suomentanut Arja Kanerva. Lasten Keskus, 2003.

... JA MYÖS SIITÄ, MITEN KIUUKUN VOI KESYTTÄÄ

80. FURMAN, BEN

Elina kesyttää tiikerin. Kuvittanut Virpi Talvitie. Satusiivet ; Lyhytterapiainstituutti, 2001.

81. KOROLAINEN, TUULA

Kissa Killin kiukkupussi. Kuvittanut Christel Rönns. Tammi, 2007.

82. LAPINTIE, TARJA

Lassi ja ärripurripäivä. Otava, 1999.

VITRIINI VIII

KUKA MEILLÄ MÄÄRÄÄ?

Lapsia on erilaisia, niin kuin on aikuisiakin. Kun yhdet vanhemmat toivovat lapseltaan esimerkillistä käytöstä ja kiltteyttä, toiset näkevät lapsukaisensa ryöppyilevän uteliaisuuden erikoislahjakkuuden merkinä. Joistain riiviöistä tuleekin kuuluisuuksia, niin kuin Pikku-Makosta. Monet lapset haaveilevat siitä, mitä he tekevät kun kasvavat aikuisiksi – ja joissain perheissä lapset joutuvat vastuunkantajiksi liian aikaisin.

83. DOWLING, PAUL

Riiviö. Suomentanut Pirkko Harainen. Otava, [1991].

84. FINNE, JALMARI

Kiljusen herrasväki. Kuvittanut R. Rindell. 7. p. Otava, 1944. (1. p. 1914)

Kiljusen herrasväki on selvästi sukua kansansatujen hölmöläisille. Taustalla lienevät myös *Jörö-Jukan* ja *Maksin ja Moritsin* kertomukset, samoin Topeliuksen Rasavillius ja Valteri. Ensimmäinen tarina *Kiljusen herrasväen kaupungin matka* julkaistiin lastenlehdessä vuonna 1909. Lukijat ihastuivat perheen kohellukseen, ja vuosina 1914–1925 ilmestyi kaikkiaan kahdeksan Kiljusen perheestä kertovaa kirjaa.

85. JANIKOVSKY, EVA

Jos minä olisin aikuinen. Kuv. László Réber; suom. Risto István Kecskeméti. Tammi, 1975.

86. LINDGREN, BARBRO

Äidin rasavilli Piltti. 5-vuotiaan Ola Ullstrandin idean mukaan. Kuv. Eva Eriksson ; suom. Saima-Liisa Laatonen. Tammi, 1981.

87. LOBEL, ARNOLD

Eläintarinoita. Suom. Panu Pekkanen. WSOY, 1981.

Kertomuksessa *Tuhma kenguru* kerrotaan kengurulapsesta, joka panee koulussa nastoja opettajan tuolille. Kun opettaja ottaa yhteyttä vanhempiin, selviävät monet asiat... Tarinan lopussa on kirjailijan miete: ”Lapsen käytös ei paljon poikkea vanhempien käytöksestä.”

88. NUOTIO, EPPU & TOLONEN, TUUTIKKI

Leonardon työt. Kuvittanut Sari Airola. Otava, 2009.

89. WIDERBERG, SIV & LINDSTRÖM, EVA

Olipa kerran isä ja äiti. Suom. Paula Karlsson. WSOY, 1988.

90. WIRSÉN, STINA

Kuka määrää? Suom. Mirjam Ilvas. Schildt, 2008.

91. ORAM, HIAWYN

Mikä on tuhmaa? Suomentanut Sinikka Sajama ; kuvittanut Adrian Reynolds. Kustannus-Mäkelä, 2000.

92. PARVELA, TIMO

Anna ja Antti, ei saa! Kuvitus Taru Castrén. WSOY, 2002.

93. RANHEIMSÆTER, JON

Lars og Lone alene hjemme. Gyldendal, 1997.

Norjalaissyntyisen, Tanskassa asuvan kuvittajan kohua herättänyt kuvakirja kertoo sisaruksista, jotka jäävät koko päiväksi keskenään kotiin kun isä lähtee töihin. Lapset tekevät kaikkea sitä mitä vanhemmat yleensä pelkäävät, ja vielä pahempaa. Kirjaa ei ole suomennettu.

94. SCARRY, RICHARD

Kani kuriton. Suom. Helena Anhava. Tammi, 1961.

95. STRID, JAKOB MARTIN

Pikku-Makko. Suomentanut Arja Kantele. WSOY, 2006.

96. THAULOV, PIA

Bartoldy. Gyldendal, 2003.

Libero-vaippojen asiakaslahjana jaettu tekstitön kuvakirja kertoo Bartoldyn perheen kesäretkestä. Perhe-elämä on aikamoista kohellusta: lapsella on ongenkoukkuja käsissään, vauva pissaa lattialle, koira syö kärpässieniä ja oksentaa – ja vanhemmat nauttivat ja juovat samppanjaa. Suomessa kirjan boheemi kuvitus närkästytti vanhempia, ja kirja vaihdettiin (HS 15.9.2004). Tanskalainen alkuteos on vuodelta 1996.

VITRIINI IX

VAHVOJA JA ITSENÄISIÄ LAPSIA

Burleski esittää asiat hullunkurisesti ja karkean koomisesti. Lapsiburleski on termi, jota on käytetty puhuttaessa niin Finnen *Kiljus*-kirjoista kuin Astrid Lindgrenin *Peppi Pitkätossusta* tai *Vaahteramäen Eemelistä*. Näiden ruotsalaisten klassikkokirjojen suosio ei näytä laantumisen merkkejä Suomessakaan.

97. LINDGREN, ASTRID

Peppi Pitkätossu. Kuvittanut Ingrid Vang-Nyman ; suom. Laila Järvinen. 12. p. WSOY, 1971. (1. p. 1946)

98. LINDGREN, ASTRID

Peppi Pitkätossun tarina. Kuvittanut Ingrid Vang-Nyman ; suom. Laila Järvinen. 4. p. WSOY, 1970. (1. p. 1969)

Yhteislaitos kirjoista *Peppi Pitkätossu*, *Peppi aikoo merille* ja *Peppi Pitkätossu Etelämerellä*. Uusin painos on 21. p. vuodelta 2007.

99. LINDGREN, ASTRID

Peppi Pitkätossu. Kuvittanut Ingrid Vang Nyman ; suomentanut Laila Järvinen. Uusi p. WSOY, 2005. – Tarkistettu suomennos 2005.

100. LINDGREN, ASTRID

Peppi Pitkätossu. Kuvittanut Lauren Child; suomentanut Kristiina Rikman. WSOY, 2007.
Uusi kuvitus ja uusi suomennos tarjoavat modernin Pepin uusille sukupolville.

101. LINDGREN, ASTRID

Peppi, maailman vahvin. Kuvittanut Ingrid Vang Nyman. WSOY, 1971.

Astrid Lindgren tarjosi ensimmäistä *Peppi Pitkätossu* -versiota ruotsalaiselle Bonniers-kustantamolle vuonna 1944, mutta käsikirjoitus hylättiin. Lindgren teki "alku-Poppiin" joitain muutoksia, otti osaa Rabén & Sjögren -kustantamon lastenkirjakilpailuun ja voitti ensimmäisen palkinnon; Ruotsissa *Pippi Långstrump* julkaistiin vuonna 1945. Kirja suomennettiin heti vuonna 1946 ja ollut monien tyttöpolvien suosikki siitä alkaen. Peppi on yhdistelmä kapinallista energiaa, hauskuutta, oikeudenmukaisuutta ja hyvää sydäntä.

102. LINDGREN, ASTRID

Vaahteramäen Eemeli. Kuvitus Björn Berg ; suom. Aila Meriluoto. 3. p. WSOY, 1970. (1. p. 1970).

Fennican mukaan uusi painos on 17. p. vuodelta 2002. Ruotsalainen alkuteos *Emil i Lönneberga* on vuodelta 1963.

103. LINDGREN, ASTRID

Se Eemeli, se Eemeli. Kuvitus Björn Berg ; suom. Aila Meriluoto. WSOY, 1973.

104. LINDGREN, ASTRID

Eemelin sadas puu-ukko. Kuvitus Björn Berg ; suomentanut Aila Meriluoto. 3. p. WSOY, 2003. (1. p. 1995)

Pepin ”pikkuveli”, parikymmentä vuotta myöhemmin julkaistu *Vaahteramäen Eemeli* lienee kaikkien rasavillipoikien perusteos. Sekä Pepistä että Eemelistä on laadittu monia erilaisia kirjaversioita, myös äänikirjoja, kasetteja ja CD-levyjä.

VITRIINI X

”NÄMÄ TOVERUKSET EIVÄT TOTISESTI OLE KILTTEJÄ PIKKU ENKELEITÄ...”

”Nämä toverukset eivät totisesti ole kilttejä pikku enkeleitä (paitsi tietenkin Albert, luokan priimus ja opettajan lellikki), mutta vastustamattoman huvittavia he ovat.”
(Sempé & Goscinny: *Nikke ja kaverit*)

105. DAHL, ROALD

Matilda. Kuvittanut Quentin Blake ; suomentanut Eeva Heikkinen. WSOY, 1990.

Matilda on ihmelapsi, mutta vanhempiansa ja koulun rehtorin mielestä sietämätön kiusankappale. Onneksi Matilda ei jää neuvottomaksi.

106. FINNE, JALMARI

Kiljusen Plättä. Kuvat piirtänyt R. Rindell. 2. p. Otava, 1918. (1. p. 1917)

Kiljusen pojat Mökö ja Luru saavat pikkusiskon, jota aletaan nimittää Plätäksi, koska hänen ensimmäiset sanansa olivat ”Plät! Plät!” - Plättä on myös IBBY Finlandin Tampereen osaston vuosittain jakaman palkinnon nimi.

107. LEVOLA, KARI

Rouslainin ilmapuntari. Kuvittanut Jukka Lemmetty. Tammi, 2006.

Rouslainin mielialat vaihtelevat kiukusta äksyilyyn: perhe on taas muuttamassa! Rouslain päättää, että tämä on lapsuuden loppu!

108. NOPOLA, SINIKKA & NOPOLA, TIINA

Heinähattu ja Vilttitossu. Kuvitus Markus Majaluoma. 3. p. Tammi, 1996. (1. p. 1989)

Toimeliaat sisarukset Heinähattu ja Vilttitossu ovat saaneet tarpeekseen kotona asumisesta: aina vaan kummallista kasvisruokaa eikä edes televisiota...

109. PELTONIEMI, SARI

Löytöretkeilijä Kukka Kaalinen. Kuvittanut Katja Tukiainen. Tammi, 2000.

Pienen mutta varsin omatoimisen Kukka Kaalisen äiti ja isä ovat tutkijoita ja löytöretkeilijöitä – ja kateissa. Tyttö asuu löytötavaratoimiston hoitaja Jemmasen ja poliisi Pollarin hoteissa.

110. PÄRN, PRIIT

Nurinkurin-Nuuti. Suomennos Eva Lille. WSOY, 1989.

Nonsense-henkinen sarjakuvakirja kertoo Nuuti-pojasta, joka tekee kaiken nurinperin: nukkuu jalat tyynyllä niin kuin Peppi, lukee kirjat lopusta alkuun ja kulkee kadulla punaisia liikennevaloja päin – vähän niin kuin Kekkapää Mikko voisi tehdä. Vanhemmat lähettävät pojan Nurinkurilaan tapoja oppimaan...

111. SEMPÉ & GOSCINNY

Nikke ja kaverit. Suom. Satu Waltari. WSOY, 1965.

Tänä vuonna on julkaistu Niken 50-vuotisjuhlateos *Onneksi olkoon, Nikke!*, jossa on mukana kaikkien aikojen ensimmäinen Nikke-tarina "Pääsiäismuna" vuodelta 1959. Suomalaislukijoille ranskalaispoikien edesottamukset ovat tulleet tutuiksi 1960-luvulla.

112. TOPELIUS, ZACHARIAS

Topeliuksen satuhelmiä. Kuvittanut Leena Lumme; suomentajat V. Tarkiainen, Valter Juva ja Ilmari Jäämaa. WSOY, 2006.

Heinrich Hoffmannin ja Wilhelm Buschin aikalainen Zacharias Topelius (1818–1898) toi suomalaiseen lastenkirjallisuuteen rasavillit poikaviikarit Rasavilliuksen ja Valtterin (Bullerbadius ja Walter). Leena Lumpeen kuvittamassa satuvalikoimassa esitellään molempien poikien touhuja.

113. USPENSKI, EDUARD

Rasavilli Jasu. Kuvittanut Christel Rönns; suomentanut Milla Hirvonen. Otava, 2001.

Takannen mukaan rasavilliä Jasua voi kutsua Venäjänmaan omaksi Eemeliksi! Hän ajautuu hankalasta tilanteesta toiseen. Kirjassa on yhdeksän kertomusta, muun muassa *Kertomus siitä kuinka Jasu ei suostunut syömään* ja *Kertomus siitä kuinka Jasu ei suostunut nukkumaan*.

Kirjallisuutta:

Brummer-Korvenkontio, Markus: Semmoinen on Jörö-Jukka, koikkakynsi, pörhötukka. – Teoksessa: Jörö-Jukka ja sen historia. WSOY, 1991.

Kuivasmäki, Riitta: Jörö-Jukka. – Teoksessa: Suomenoskirjallisuuden historia 1. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2007.

Kuivasmäki, Riitta: Siiwollisuuden tuntoa ja ylewätä kauneuden mieltä. Suomenkielinen nuorisokirjallisuus 1851–1899. 2. korj. p. Jyväskylän yliopisto, 1990.

Sauer, Walter: Saatesanat. – Teoksessa: Der Struwelpeter : Lieder = Jörö-Jukka. Veikko Pihlajamäen suomenkielinen riimittely = Finnischsprachige musikalische Nachdichtung von Veikko Pihlajamäki ; V.-P. Bäckmannin laulusarja barytonille ja pianosäestykselle = Liedreihe von V.-P. Bäckman für Bariton und Klavierbegleitung. Marras Workshop, 2002.

Näyttelyluettelo on vapaasti tulostettavissa Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin kotisivuilta osoitteesta www.tampere.fi/kirjasto/sni/luettelo.html

Näyttelyluetteloä voi tilata myös instituutista omakustannehintaan. Tällöin tilaukseen liitetään lähetyskulut.

Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti (SNI)
Puutarhakatu 11 A, 33210 Tampere

puhelin (03) 3141 8400, faksi (03) 3141 8440

www.tampere.fi/kirjasto/sni
sni@sci.fi

SNI/marraskuu 2009